

Taalcultuur

Leonie Cornips (1960, Heerlen), bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht, doet onderzoek naar de relatie tussen de gesproken talen en dialecten in Limburg en de identiteit die eraan ontleend wordt. Hier doet ze tweewekelijks persoonlijk verslag van haar zoektocht.

Taal of dialect

Als ik in Limburg een lezing geef, is er altijd wel een aandachtige luisteraar die de vraag stelt: „Wat is het verschil tussen een taal en een dialect?” Deze vraag raakt het hart van het onderzoek naar taalcultuur.

Als taalkundige kan ik deze vraag eenvoudig beantwoorden: „Er is geen verschil tussen een dialect en een taal.” Als taalkundige verricht ik onderzoek naar de grammatica - de systematiek - van een taal en wil ik deze beschrijven en verklaren. U kent ze wel: de kleine ‘Wat & Hoe’ pockets die zo handig zijn voor op vakantie en die in een paar bladzijden uitleggen hoe een vraag in het Spaans of Grieks te stellen.

Zowel een taal als dialect beschikken over een grammatica: ze bevatten beide klanken, woorden, zinnen en regels om de talige bouwstenen te vervoege en te verbuigen, aan elkaar vast te plakken tot zinnen en teksten.

Deze bouwstenen hebben ook een betekenis die we met elkaar vastleggen. Een katje in het Nederlands, *kucing* in het Maleis en *kaeterke* in het *Vallekebergs* verwijzen naar een miauwende, eigenwijze viervoeter met een beweeglijke staart en aajibare vacht in behoorlijk wat dessins en kleuren. Als we zo naar een taal en dialect kijken, zijn ze inderdaad gelijk. Alles waarmee je in een taal kan bouwen en wat je in een taal kan uitdrukken, kan ook in een dialect.

Een dialect kan behoorlijk van het Nederlands en van andere dialecten verschillen in uitspraak. Een dialect is zeker niet simpeler dan het Nederlands. Probeer een eentalige spreker van het Nederlands eens berg met een stoottoon, dat is kort en stotend uit te laten spreken, of met een langere duur en eerst hoog en dan wat lager (sleeptoon). Probeer maar eens duidelijk te maken aan iemand die dit niet kan horen dat berg met een stoottoon het meervoud bergen betekent en met een sleeptoon het enkelvoud berg.

Ik ben een taalkundige die de systematiek in de zinsbouw wil achterhalen. In het Nederlands zeg je ‘deze krant leest gemakkelijk’ terwijl in het Heerlens het woordje zich in dezelfde zin voorkomt: ‘*dees gezet lieëst zich gemekkelik*’ net als

het Franse ‘*ce journal se lit bien*’.

Dus het Heerlens dialect heeft in dit opzicht meer gemeen met het Frans dan met het Nederlands.

Taalcultuur houdt zich ook bezig met gedachten die mensen hebben over taal en dialect en hun sprekers. En dan is het antwoord op bovenstaande vraag: ‘Het verschil dat we tussen taal en dialect ervaren, heeft alles met politiek te maken.’ Met politiek bedoel ik dan dat we als persoon niet geïsoleerd op een eilandje leven maar met elkaar een samenleving vormen waarin onze talige producten niet gelijkwaardig zijn.

Iedere dialectspreker ervaart dat wat we een taal noemen veel belangrijker is dan een dialect. De koningin spreekt de troonrede immers niet uit in het *Wieërts*, de ministers vergaderen niet in het *Sint-Joasters*, de rechter spreekt geen vonnis uit in het *Ootersoms*, er zijn geen belangrijke diploma’s te behalen in het *Mestreechs* en het journaal wordt niet voorgelezen in het Venloos.

In dit spanningsveld waarin de keuze voor een dialect of een taal zich bevindt, is de uitspraak: ‘Ja maar, het *Venrooys* heeft net zo goed een grammatica als het Nederlands’ van geen enkel gewicht. Een taal bevindt zich in het politieke centrum en een dialect meer aan de rafelranden ervan. Dit is het gevolg van bewust ingrijpen vanuit een verleden. Het Nederlands komt voort uit het Hollands dialect en is door de elite van vroeger tot de enige ‘beschaafde’ taal uitgeroepen.

Zou het nu helpen om deze machtsrelatie tussen taal en dialect te doorbreken door, met Rowwen Hèze, te wachten ‘*op de dag, dat heel Holland Limburgs lult?*’ Ik zing deze tekst altijd luidkeels mee, maar ik weet wel zeker dat dit niet gaat helpen.

Als een dialect zoveel Hollandse sprekers erbij krijgt, zal het dramatisch veranderen. Bovendien is een dialect net zo gevoelig voor ongelijkheden tussen mensen als een taal. We zullen al net zo snel in dit dialect een bepaalde uitspraak, intonatie of zinsbouw associëren met sprekers die zich in het centrum, aan de rafelranden of er ergens tussenin bevinden.

TAALCULTUUR

LEONIE CORNIPS
l.cornips@mgl.nl